

Evangeliet till turkarna

– utmaningar och behov

Den nation som gränsar till Europa i sydost är mindre än hundra år gammal. Men det turkiska folket och dess nationella identitet är äldre än så och identiteten sitter djupare än man kunde förvänta med tanke på landets korta historia. Den nationella stoltheten är också starkt knuten till islam. På Luthers tid kallades muslimen för "turken" – som ständigt hotade Europa. Turkarna är fortfarande ett onått folk – även om det var till deras område Paulus först kom med evangeliet. Vilka är förutsättningarna för att i dag nå detta folk med evangeliet? Författaren skriver om detta i en artikel på danska först publicerad i e-tidskriften *e-Missio*, årgång 3.*

INLEDNING

Operation World. The Definitive Prayer Guide for Every Nation (IVP Books) har i alla sina utgåvor anfört att Turkiet är det land i världen som är minst nått av evangeliet. Fortfarande är det så. Även om det inte handlar om absolut nolltillväxt, så är det tankeväckande hur få människor i Turkiet, och bland människor utanför Turkiet med turkiskt ursprung, som under de senaste hundra åren har kommit till tro på Jesus.¹ Fram till 1950 skedde en kraftig minskning av antalet kristna i Turkiet – och det av flera orsaker. Mordet på cirka 1,5 miljoner armenier omkring 1915 och depor-

tationen av omkring 1,6 miljoner greker till Grekland i samband med etableringen av den moderna turkiska staten är viktiga orsaker. Men också kristnas emigration från Turkiet, primärt till länder i Väst, och förföljelse hör också med till bilden. Detta ledde till att det i mitten av 1900-talet i stort sett inte fanns några evangeliskt kristna kvar i Turkiet. Vid sekelskiftet femtio år tidigare utgjorde det totala antalet kristna – alltså ortodoxa, katoliker och evangeliskt kristna – omkring tjugo procent av befolkningen! I dag, då Turkiet har en befolkning på omkring åttio miljoner invånare, är 0,6 % kristna och 0,04 % evangeliskt kristna.² Enligt *International Turkey Network* är det bara knappt 6 000 turkar som är evangeliskt kristna turkar.³

HISTORISK BAKGRUND

Det historiskt sett nära sambandet mellan Tyskland och – först det Osmanska riket och sedan Turkiet – den arbetskraftsutvandring som skett från Turkiet till Västeuropa från 1960-talet och framåt tillsammans med de turkisktalande minoriteterna på Balkan, innebär att man beräknar att det i dag bor omkring nio miljoner turkisktalande i Eu-

”Om man är turk är man muslim, och om man inte är muslim är man inte heller turk!”

ropa utanför Turkiet. Trots att evangeliskt kristna har arbetat i Turkiet sedan 1960-talet och framåt och trots att ett stort antal arbetskraftsinvandrare har bött ”vägg i vägg” med evangeliskt kristna i Västeuropa, kan man fortfarande bara räkna antalet kristna med turkisk bakgrund i promille. Situationen på Balkan är lite ljusare. Thomas Otto berättar att det 1989 i stort sett inte fanns några kristna bland de turkisktalande i Bulgarien och på Balkan, men att det i dag finns 125 turkisktalande församlingar i Bulgarien, och att Albanien är ett land som sänder ut missionärer.⁴

Utöver det allmänna motstånd mot kristendomen som finns bland muslimerna, hör islam i Turkiet nära samman med en mycket stark nationalkänsla. I själva verket är det kanske mer korrekt att säga att en stark turkisk nationalkänsla hör nära samman med islam. Även om vi i dag upplever att islamiseringen i Turkiet ökar, är den turkiska staten fortfarande sekulär till sin struktur, och islam kontrolleras i Turkiet av ett statligt religionsministerium. Det betyder att det inte är muslimska lärde som sitter vid makten, utan en sekulär ledare som visserligen själv är muslim, men som förstår att kontrollera och använda islam för att stärka sin egen makt.

För att förstå den turkiska identiteten är det nödvändigt att dra upp några historiska linjer. Mot slutet av Osmanska rikets valde fanns ett starkt motstånd mot kristna, något som kom till uttryck i direkt förföljelse och ibland som ren utrensning av kristna. Vad som skedde med armenierna omkring 1915 är omdiskuterat, men det är ett faktum att omkring 1,5 miljoner armenier slogs ihjäl eller dog under fruktansvärda omständighe-

ter. Osmanska riket var under första världskriget allierat med Tyskland och Österrike-Ungern och förlorade som bekant kriget. Därmed gick Osmanska riket under. Riket hade varit svagt och hade kämpat för sin överlevnad under en lång period, då både England och Frankrike före första världskriget hade gjort sin makt gällande i områden i Nordafrika och Mellanöstern, som under århundraden kontrollerats av Osmanska riket.

Vid slutet av första världskriget skrev Osmanska riket 1920 under ett fredsavtal i Sèvres med krigets segermakter. Genom detta avtal fick England, Frankrike, Italien och Grekland kontroll över stora delar av det område vi i dag kallar Turkiet. Bara ett mindre område omkring Ankara på den anatoliska högslätten återstod av det ursprungliga jätteriket. Detta var ytterst förödmjukande för turkarna och samtidigt en manifestation av deras underlägsenhet i förhållande till de kristna makter som hade vunnit kriget. Fredsavtalet ratificerades aldrig av Osmanska riket, eftersom dess parlament redan hade upplösts.

I stället samlade Mustafa Kemal, som var officer i armén och senare blev känd under namnet Atatürk (”turkarnas fader”), en upprorshär på den anatoliska högslätten. Han ledde en nationell, turkisk rörelse under det turkiska självständighetskriget, då man lyckades vinna över de allierades styrkor. Detta ledde till Lausanneavtalet, som undertecknades 1923, där i stort sett Turkiets nuvarande gränser fastställdes. I kölvattnet av självständighetskriget och skapandet av den turkiska staten uppstod en stark nationalism, som man identifierade med Atatürk och som han använde i sitt presidentämbete. I Turkiet använder

man än i dag nationalistiska uttryck som härstammar från Atatürk, t. ex. "Ne mutlu diyene türküm" ("Hur lycklig är inte den som säger: jag är turk"). En av Atatürks uppgifter som ledare för den nya staten var att definiera vem som var turk och därmed rättmätig medborgare i Turkiet.

TURKISK NATIONALISM OCH ISLAM

Atatürk var inte särskilt religiös och hade västerländska demokratier som förebild vid skapandet av den moderna turkiska staten. Mot den bakgrunden är det paradoxalt att han definierade en turk som en muslim som bor inom det turkiska territorialområdet. På det sättet blev alla andra än muslimer tekniskt sett utlänningar i Turkiet, trots att de hade bott där i generationer. Samtidigt blev det helt otänkbart att man som turk skulle kunna vara något annat än muslim. Därför är det djupt förankrat i varje turks identitet att om man är turk är man muslim, och om man inte är muslim är man inte heller turk!

Denna starka turkiska nationalism, som är så nära förbunden med en sekulär islam och som samtidigt har rötter i det väldiga Osmanska riket, som blev svårt förödmjukad och nästan utplånad av kristna segerherrar, är fundamentet till den turkiska identiteten. Atatürk, som dog 1938, hyllas fortfarande i stora delar av Turkiet som den store landsfadern. Skolbarn lär sig först av allt att sjunga nationalsången och att visa Atatürk vördnad. Så vitt jag vet är Turkiet det enda land där man kan ställas inför rätta för att ha kränkt "turkiskheten".

På ett märkligt sätt innebär detta för en mycket stor del av befolkningen i Turkiet att den turkiska nationalkänslan går tvärs

igenom politiska skillnader. Oavsett om man är religiös eller sekulär ändrar det inte det faktum att man identifierar sig som muslim. Hur nära turkisk nationalism och islam hör samman sätter Thomas Otto ord på, när han säger att den största utmaningen när det gäller att nå turkarna med evangeliet inte är islam, utan nationell stolthet.

Om turkar som bor utanför Turkiet kan man säga att språket och landet har tagits ifrån dem. De kan naturligtvis fortfarande tala turkiska med varandra – och det gör de, men de måste uttrycka sig på språk som inte är deras eget och leva sina liv utanför sitt hemland – utom under den månad på året då en stor mängd turkar reser till Turkiet på semester. Som en konsekvens av att språket och landet har "tagits ifrån dem", är det som om den turkiska nationella identiteten och islam fyller ut tomrummet och får mycket stor betydelse.

Man skulle kunna tänka sig att den turkiska identiteten med varje ny generation blir allt mer urholkad och att den lokala identiteten i det land där de nu bor mer och mer skulle fylla det tomrummet. Men det är tydligt att flera generationer kommer till moskéerna, och att de nyare generationerna som det verkar inte upphör att gå dit. Både Thomas Otto och Martin De Lange ger uttryck för att tendensen är att andra generationens utvandrare har ett lösare förhållande till det nationellt-religiösa än sina föräldrar, men att det ser ut som om tredje generationen söker sig tillbaka till rötterna.⁵ De är upptagna av att hitta sin identitet och hitta tillbaka till det som deras farföräldrar utvandrade ifrån. Tredje generationen är de som är födda och uppvuxna i Europa och som fått hela sin skolgång och utbildning

"Den största utmaningen när det gäller att nå turkarna med evangeliet är inte islam, utan nationell stolthet."

här. De är förtrogna med det europeiska systemet och rör sig hemtamt här, men söker sig ändå tillbaka till den turkiska identiteten.

Den starka turkiska identiteten bland turkarna i diasporan kom tydligt till uttryck i samband med folkomröstningen om författningsändring i Turkiet 2017. Över nio miljoner turkar utanför Turkiet deltog i folkomröstningen. Under valkampanjen hindrades turkiska ministrar flera gånger från att medverka vid valmöten i både Tyskland och Holland, och pressen från omvärlden ökade mot författningsändringen i Turkiet och den politiska utveckling, som Turkiet styrde mot ökad nationalism.

Denna nationella stolthet är, så vitt jag kan förstå, den allt överskuggande utmaningen när det gäller att nå turkar och turkisktalande med evangeliet både i och utanför Turkiet. Denna starka nationalreligiösa identitet betyder för turkiska immigranter i Europa att de lever i turkiska subkulturer, samtidigt som de fungerar i de länder där de bor och arbetar. Turkiska moskéer med anknypning till den turkiska staten (det finns 32 sådana i Danmark) fungerar som samlingsplats för männen. Alla kommer inte till moskéerna, men många går dit oavsett om de är religiösa – och är med vid bönen – eller inte.

Familjebanden är starka och ofta bor familjer på relativt korta avstånd från varandra, och de utgör ofta umgängeskretsen. Många män i min egen ålder (54) har kommit hit som barn tillsammans med sina föräldrar, och har sedan hämtat sina fruar från Turkiet. Denna ”trend” har fortsatt och pågår fortfarande. Man samlar ihop så mycket ledighet man kan och tar semester en gång

om året, och då reser man till Turkiet och den plats man kommer ifrån. Många har ett litet enkelt hus i Turkiet i den by de kommer ifrån. Där bor de billigt när de är på semester. Det är utomordentligt svårt – för att inte säga omöjligt – att bli en integrerad del av denna miljö, eftersom det i princip skulle kräva att man konverterade till islam och bytte identitet och historia. Och ingen som vill vittna om Jesus kan av naturliga skäl konvertera till islam.

UTBILDNING

Ett annat förhållande som också gör sig gällande är att många turkar i Europa har en relativt låg utbildningsnivå. Många från första generationen som kom till Europa kom från den turkiska landsbygden och hade mycket liten eller kanske ingen skolgång. Åtskilliga kunde varken läsa eller skriva. Andra generationen fick sin skolgång i Europa men ofta såg man knappast skolgång som något nödvändigt, och många lärde sig därför bara det mest basala. Även om det naturligtvis också finns människor i Europa med turkisk bakgrund som har hög utbildning, hör det inte till vanligheten. Detta förhållande påverkar deras förmåga att granska och förhålla sig till andra perspektiv på tillvaron än vad de känner till från det turkiska parallellsamarhället. Det som är nytt och annorlunda räknas i högre grad som ett hot, och man håller sig till det man känner sig trygg med. I förlängningen betyder det, generellt sett, att många i Europa som har turkisk bakgrund ofta arbetar betydligt fler timmar i veckan än vad andra med högre utbildning gör. Lite på skämt säger jag ofta att de flesta italienska pizzorna i Danmark har bakats av turkar. Många turkar arbetar i snabbmats-

branschen eller som frisörer eller taxichaufförer. De här jobben ger ingen hög timlön, och man kan ofta bara leva på den inkomsten om man är beredd att arbeta många timmar. För evangeliskt kristna i Europa som arbetar ”professionellt” med att förmedla evangeliet till turkarna, kommer det rent allmänt att finnas ett mycket stort utbildningsmässigt avstånd till den turkiska miljön, och ”vi” har i regel ett liv och en identitet utanför vårt arbetsliv, något som inte på samma sätt gäller de turkar vi gärna vill nå. Detta utgör en klyfta som det i praktiken är svårt att överbrygga.

GEMENSKAPENS BETYDELSE

Den sista stora utmaning som jag vill nämna är den kristna gemenskapen i Europa – eller kanske bristen på sådan. Den kristna gemenskapen i många evangeliskt kristna, bibeltroende kyrkor och missionsföreningar består av gudstjänstgemenskapen på söndag förmiddag, ibland kompletterad med bibelstudiegrupper, där man träffas regelbundet en gång i månaden. Dessutom umgås man kanske med en handfull nära, kristna vänner, som man har det trevligt med lite då och då. Det är varken lätt att komma in i en sådan gemenskap eller i gemenskapen i en bibelstudiegrupp, och gudstjänstgemenskapen är ofta ett arrangemang snarare än gemenskap, där det är svårt att riktigt lära känna varandra. Våra västerländska gemenskaper är genomsyrade av den individualism som präglar hela vårt samhälle, där det i verkligheten är mycket få människor som känner varandra väl. Detta står i bjärt kontrast till den uppfattning om gemenskap som man har i Turkiet och Mellanöstern. Den gemenskapen är långt

starkare än den vi som evangeliskt kristna i Europa utövar. Den uppfattning man har i Mellanöstern om gemenskap liknar i långt högre grad det som vi skulle kunna kalla ”familjegemenskap”, även om jag tror att den gemenskap som många i Mellanöstern är en del av ofta är tätare än den många av oss har i våra egna kärnfamiljer. För de många som har sin bakgrund i Turkiet eller Mellanöstern kan vi helt enkelt inte erbjuda en gemenskap som på något sätt är attraktiv för dem. Om det är så att någon funderar på att konvertera från islam till kristendom och därför inte längre kan vara en del av den turkiska gemenskapen, kommer den personen faktiskt att uppleva sig som övergiven och ensam i världen.

SLUTSATS

Sammanfattningsvis kan vi säga att den allt överskuggande utmaningen när det gäller att möta turkarna med evangeliet är deras starka nationella och religiöst präglade stolthet. Alla muslimer är motståndare till kristna och kristendomen, men hos turkarna förstärks detta motstånd påtagligt av den turkiska nationalismen. De båda andra utmaningarna är inte på samma sätt utmaningar som bara berör turkarna. Den ena handlar om den utbildningsmässiga skillnaden mellan turkar och evangeliskt kristna i Västeuropa – och i synnerhet oss som är engagerade i mission. Den andra handlar om olika syn på gemenskap.

Det är knappast möjligt att ändra något i turkarnas nationalreligiösa stolthet, men de två andra förhållandena utgör utmaningar för oss, om vi verkligen är inställda på att göra en insats för att nå turkarna med evangeliet. Det är inte direkt en enkel uppgift

att göra något åt den utbildningsmässiga skillnaden. Det första steget måste vara att vi blir uppmärksamma på den och börjar fundera över vad vi kan göra. Medan jag arbetade med denna artikel råkade jag se en *tweet* av Steve Timmis där han skrev: att översätta: ”En av anledningarna till att vi har medelklasskyrkor, som misslyckas med att nå arbetarklassen, är att vi har medelklassledare. Och vi har ledare ur medelklassen därför att våra förväntningar på ledarskap liksom våra metoder är medelklassens. En person ur arbetarklass kan bli ledare först efter att ha blivit medelklass.”⁶ Detta är naturligtvis ingen lösning men det understryker utmaningen och att det förmodligen inte bara är i förhållande till turkarna som den utmaningen finns. Vi funderar över lösningar på andra missiologiska utmaningar, men denna upptäcker vi kanske inte, på grund av dess karaktär, förrän det är för sent.

Den tredje utmaningen har med gemenskapens betydelse att göra och på ett sätt drabbar den oss själva dubbelt så hårt. I Västerlandet, som i Mellanöstern i mångas ögon är identiskt med den kristna världen, ligger det snubblande nära att tänka att vår uppfattning om kristendom är den ”rätta”. Men om vi ser efter närmare i Nya testamentet blir vi snabbt klara över att Mellanösterns uppfattning om gemenskap ligger långt närmare den nytestamentliga förebilden än den gemenskap vi utövar i de flesta kyrkor i den så kallade kristna världen. Frågan är om vi inte har anledning att revidera både vår syn på gemenskap och hur den utövas, för att evangeliet verkligen ska få gripa oss själva och för att vi ska kunna nå människor i vårt eget samhälle och även turkarna med evangeliet.

Jag har koncentrerat mig på missiologiska utmaningar, men bör också nämna den utmaning som kanske är mest iögonfallande, nämligen bristen på medarbetare. På 1960-talet började OM (Operation Mobilisering) sända kristna till Turkiet och många har följt efter. I Västeuropa har turkarna märkligt nog varit det glömda eller förbisedda folket. Samtidigt som många kyrkor och kristna organisationer under denna period har varit upptagna med att sända kristna medarbetare till andra delar av världen med evangeliet, har det gjorts försvinnande lite för att nå turkarna. När det var förenat med stora omkostnader att bo och arbeta som kristen i Turkiet, uppmärksammades ändå inte möjligheten att möta de turkar som kom till Västeuropa med evangeliet. Denna eftersläpning har aldrig blivit inhämtad och utgör fortfarande ett enormt behov och också en kallelse.

Låt mig sluta som jag började med att referera till *Operation World. The Definitive Prayer Guide for Every Nation* (IVT Books), som i alla utgåvor har angett Turkiet som det minst nådda landet i världen. Thomas Otto är övertygad om att just det faktum att Turkiet i denna *Prayer Guide* anges som det minst nådda landet i världen, har inneburit att tusentals kristna världen över har bett regelbundet för Turkiet. Han är förvissad om att den väckelse som har skett bland turkisktalande på Balkan – där han för övrigt aldrig själv har arbetat med evangelisation, men ändå haft och ännu har mer än fullt upp med att undervisa dem som kommer till tro – är ett resultat av denna förbön. På samma sätt är han övertygad om att denna förbön under årtionden är en orsak dels till den gradvisa ändring i uppfattningen av islam

som han upplever sker hos turkarna och dels till den politiska oron och destabilisering-
en av Turkiet och områdena kring Turkiet.
Båda delarna ser han som tecken på att Gud
rör vid turkarna. Redan nu berättar Martin
De Lange om att det i Tyskland etableras en
ny turkisktalande kristen gemenskap varje
månad. När allt kommer omkring, är det

största behovet att ännu fler ropar till Gud
i bön om att turkarna ska få höra evangeliet
och ta emot Jesus som Frälsare och Herre.

Anker Birk Nielsen

Evangelist, Ishøj, Danmark

Översatt från danskan av Gunilla Davidsson, Lund.

* ELM är en av utgivarna till nättidskriften *e-Missio* (<https://www.emissio.net>).

1. Befolkningen i Turkiet är inte etniskt homogen. Den allra största gruppen betecknas som turkar (anatoliska turkar), men också denna grupp har blandade etniska rötter. Den näst största gruppen i Turkiet är kurderna och därtill kommer en lång rad av små etniska grupper.

I Västeuropa registreras människor med turkiskt ursprung som turkar, eftersom man inte registrerar människor efter etnicitet utan efter vilket land de kommer ifrån. Ofta kommer man att möta två grupper av kurder med rötter i Turkiet – dels de som identifierar sig som turkar och dels de som helt klart inte gör det men som politiskt mer eller mindre sympatiserar med det kurdiska PKK.

På Balkan är situationen en annan. I många av länderna där finns relativt stora turkisktalande minoriteter. Många av dessa har rötter i det tidigare Osmanska riket, som också omfattade balkanländerna. Här finns några av de turkisktalande etniska romer som under det Osmanska riket blev muslimer.

2. [Joshuaproject.net: https://joshuaproject.net/countries/TU15_3.2018](https://joshuaproject.net/countries/TU15_3.2018)

3. *Protestant Evangelical Movement in Turkey. A Statistical Overview*

of Turkey's Regions and Provinces 2015–2017. International Turkey Network 2017, First edition.

4. Thomas Otto är från Turkiet, men kom i sin ungdom till tro på Jesus under en resa till Turkiet och har sedan dess arbetat bland turkisktalande. Han har nu med sin familj bott större delen av sitt liv i Bulgarien.

5. Martin De Lange är sydafrikan, men har arbetat 14 år i Turkiet tills han inte fick lov att komma in i landet igen. Efter en period i Sydafrika bor och arbetar han nu i Paris, där hans fokus är att förmedla evangeliet till den miljon turkisktalande som bor där.

6. Red:s övers. från engelskan: "One of the reasons we have middle-class churches that are failing to reach working-class people is that we have middle-class leaders. And we have middle-class leaders because our expectations of what constitutes leadership and our methods are middle-class. Indeed working-class people only really get into leadership by effectively becoming middle-class."

<https://twitter.com/STimmis/status/945755805156085761?s=03>

<https://twitter.com/STimmis/status/945756267309682688?s=03>